

III. ПРОБЛЕМИ МІЖДИСЦИПЛІНАРНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Важинський В. М.,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри права та гуманітарних дисциплін
Івано-Франківської філії Відкритого міжнародного
університету розвитку людини «Україна»
ORCID ID: 00000-0003-4081-2954

DOI: <https://doi.org/10.17721/2413-5372.2022.3-4/112-122>

УДК 342.951:346.543

ОХОРОНА СУСПІЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ У СФЕРІ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Анотація. У статті розглянуто сферу інвестиційної діяльності з погляду нової концепції адміністративного права України. Метою статті є формування нового теоретичного погляду на сферу інвестиційної діяльності з позицій охорони суспільних цінностей. Методологічну основу проведеного дослідження становить діалектичний метод пізнання реальних явищ об'єктивної дійсності. Також використано комплекс спеціальних методів: системного аналізу для вивчення місця поняття охорона в правовій системі України та місця суспільства в забезпеченні охорони суспільних цінностей, системно-структурний для визначення змістовного наповнення поняття охорона, моделювання для розроблення моделі охорони суспільних цінностей. Використовувались методи формальної логіки (абстрагування, аналогія, дедукція, індукція, синтез) для теоретичного осмислення наукових джерел. Встановлено, що охорона розглядається в різних аспектах: як функція держави, функція права, напрямок діяльності державних органів, правовий інститут тощо.

Запропоновано розглядати охорону суспільних цінностей у сфері інвестиційної діяльності як напрямок (функцію) публічного управління, до якого відносити: забезпечення (забезпечення правопорядку у певній сфері, що проявляється правотворчою, дозвільною, аналітичною, координаційною, інформаційною діяльністю тощо); профілактику (профілактика правопорушень у сфері інвестиційної діяльності, що проявляється контрольною, наглядовою, координаційною, інформаційною, правороз'яснювальною та іншими видами діяльності), захист (забезпечення безпеки членів суспільства у разі вчинення щодо них певних правопорушень у сфері інвестиційної діяльності, що проявляється у формі контрольної, адміністративно-процедурної, оперативно-розшукової, кримінальної процесуальної та інших видів діяльності).

Ключові слова: публічне управління, суспільні цінності, охорона, захист.

Постановка проблеми. У вітчизняній правовій науці більшість робіт присвячені питанням захисту прав інвесторів, які були предметом уваги переважно фахівців господарського права.

Але питання охорони чи захисту суспільних цінностей у сфері інвестиційної діяльності досі не досліджувались в Україні. При цьому, забезпечення суспільних інтересів у всіх сферах суспільного життя є чи не найважливішим

завданням взаємодії правової держави та громадянського суспільства.

Аналіз останніх наукових досліджень та публікацій. Захист прав інвесторів досліджували М.Бліхар, О.Вінник, Л.Крупа, В.Поєдинок, О.Сімсон та інші; питанням, що пов'язані з державними гарантіями захисту інвестицій присвячені роботи О.Гафинець, Г.Грищенко, О.Семерак, О.Зельдіна, В.Коссака, А.Кот, В.Поєдинок, О.Охотнікова, О.Поляка та інших, О.Фесенко розглядав питання адміністративно-правового захисту інвестицій. Питання охорони суспільних цінностей досліджувались в роботах Н.Амельченка, Р.Войтовича, М.Погорецького, О.Радченка, Р.Сербина, Д.Сергєєвої, З.Топорецької, А.Черняка та інших.

Метою статті є формування нового теоретичного погляду на сферу інвестиційної діяльності з позицій охорони суспільних цінностей.

Виклад матеріалу дослідження та його основні результати. Методологічну основу проведеного дослідження становить діалектичний метод пізнання реальних явищ об'єктивної дійсності. Також використано комплекс спеціальних методів: системного аналізу для вивчення місця поняття охорона в правовій системі України та місця суспільства в забезпеченні охорони суспільних цінностей, системно-структурний для визначення змістовного наповнення поняття охорона, моделювання для розроблення моделі охорони суспільних цінностей. Також використовувались методи формальної логіки (абстрагування, аналогія, дедукція, індукція, синтез) для теоретичного осмислення наукових джерел.

Насамперед слід розглянути співвідношення понять «охорона» та «захист». Можна виділити три основні групи підходів до розуміння їх співвідношення: ототожнення цих двох понять; розуміння захисту як складової охорони; надання самостійного і незалежного значення кожному з понять (Розуміння охорони

як умови правомірної поведінки, а захисту у разі загрози порушення чи порушення прав та інтересів).

Такі різноманітні підходи пов'язані з тим, що вчені не завжди розділяли контекст, в якому вживали ці терміни, адже одні відносили їх до функцій держави, інші до функцій права, треті вказували про напрямки діяльності державних органів задля забезпечення реалізації функцій держави, четверті розглядали захист як правовий інститут в межах різних галузей права.

Ототожнення цих двох понять здійснювалось переважно вченими радянської доби. Зокрема, О.Іоффе виділяв охорону в широкому та вузькому значенні, розуміючи під нею захист відносин власності у разі їх порушення¹. Проте ці погляди зустрічаються в доктрині цивільного права і донині.

О.Бандурка, розглядаючи функції держави та права, акцентує увагу на захисних функціях держави (тут вчений не розділяє охорону та захист), але охоронних функціях права, стверджуючи, що функція охорони прав і свобод людини і громадянина, забезпечення правопорядку – це діяльність держави, спрямована на захист інтересів особи та суспільства, на реальне втілення в життя розділу II Конституції України, в якому закріплені основні права і свободи громадян. Натомість охоронна функція права (її демонструють норми кримінального права) припускає спрямованість права на охорону певних суспільних відносин (соціально-економічних, політичних, екологічних, майнових та ін.), його вплив на свідомість і волю людей, їхню поведінку через установлення заборон щодо певних видів поведінки, встановлення юридичних санкцій, що застосовуються до правопорушників, через інформування змістом відповідних нормативно-правових приписів, що певні суспільні відносини перебувають під їх охороною². На нашу думку, охоро-

¹ О С Иоффе, Советское гражданское право (Москва, Юрид. лит., 1967) 472.

² О М Бандурка (за заг. ред.) Теорія держави і права: підручник (Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018) 101.

нна функція права тут розглядається вченим дуже вузько, адже зводиться лише до норм кримінального права та розглядається лише як вплив на свідомість і волю людей з метою попередження певних правопорушень, але норми права покликані врегульовувати суспільні відносини, охороняти певні суспільні цінності, а не впливати на волю чи свідомість людей.

Схожу точку зору обстоює і С. Гусарев, вказуючи, що охоронна функція права – це напрям впливу права на суспільні відносини, за допомогою якого здійснюється їх охорона, запобігання правопорушенням. Охоронна функція проявляється у встановленні діянь, які є забороненими, застосуванні санкцій за їх вчинення¹. Але тут вчений акцентує увагу на впливі правових норм на суспільні відносини і не обмежує охоронну функцію лише нормами кримінального права. Проте в цьому контексті вчений не згадує про захист.

О. Скакун переконана, що охорона права існує постійно і має на меті забезпечити дію права, вона передбачає превенцію, тобто недопущення протиправних дій. Необхідність захисту з'являється лише при перешкоді їх здійсненню, або порушенні або загрозі порушення². Тобто вчена розділяє ці два поняття, але вважає, що вони існують відособлено. Підтримуємо позицію авторки щодо розділення цих понять, але важко з ним погодитись, адже охорона суспільних інтересів передбачає поєднання комплексу різних заходів, що спрямовані на запобігання певним правопорушенням, їх недопущення, але одразу і реагування на них, якщо не вдалось уникнути правопорушення. Наприклад, запобігання кримінальним правопорушенням у пев-

ній сфері може передбачати притягнення до адміністративної, дисциплінарної чи іншої відповідальності правопорушника за проступок меншої суспільної небезпеки і тим самим упередження його від вчинення дій більшої суспільної небезпеки, тут слід говорити про охорону суспільних інтересів в широкому розумінні, яка одразу включає і захист суспільства від правопорушення і охорону від більш шкідливих наслідків.

Схожу позицію обстоюють Б. Тихонова³, С. Корнеєв⁴, вказуючи, що термін «охорона» відноситься до заходів, що застосовуються до порушення права для того, щоб не допустити вчинення правопорушення, а термін «захист» – щодо заходів, що застосовуються після правопорушення, для відновлення порушеного права, тобто тут вчені вказані терміни розглядають не як функції, а як діяльність державних органів, «заходи».

О. Фесенко також стверджує, що охороною слід вважати превентивну, запобіжну діяльність організаційно-правового характеру, що має на меті недопущення порушення прав, а захистом – діяльність, що полягає в застосуванні юридичних засобів стосовно порушених прав осіб⁵. Проте вчений розуміє ці поняття дещо звужено лише як діяльність, не вказуючи про підстави для її здійснення.

Натомість О. Подцерковний, Д. Задихайло не зводять захист лише до діяльності, вказуючи, що це сукупність взаємозалежних правових засобів, способів і форм, за допомогою яких за потреби забезпечується захист законних прав суб'єктів господарювання в разі їх порушення⁶.

Натомість В. Орехов та О. Хрімлі вважають захист елементом охорони суспільних відносин, однією з визначаль-

¹ С Д Гусарева (за заг. ред.), Теорія держави та права: навч. посіб. (Київ, НАВС, Освіта України, 2017) 128.

² О Ф Скакун, Теорія держави і права: підручник (Харків, Консум, 2001) 189.

³ Б Ю Тихонова, Субъективные права советских граждан, их охрана и защита (автореф. дис. на соискание учен. степени канд. юрид. наук: спец. 710. Москва, 1972) 22.

⁴ С М Корнеев, Обязательства из причинения вреда (Москва, Волтерс Клувер, 2006) 373.

⁵ О М Фесенко, Адміністративно-правовий захист інвестицій в Україні: монографія (Одеса, Видавничий дім «Гельветика», 2020) 84–85.

⁶ О П Подцерковного (за ред.), Господарське право: підручник (Харків, Одиссей, 2010) 181.; Д В Задихайло, В М Пашков (за заг. ред.) Господарське право: підручник (Харків, Право, 2012) 128.

них особливостей захисту прав називає його виникнення з моменту порушення суб'єктивних прав, що охороняються державою, і спрямованість на виконання обов'язку щодо суб'єкта, права якого порушено¹. С. Тараненко та О. Ульянов також розглядають захист як елемент охорони, включаючи його в склад терміну «охорона права»². І. Дзера, кажучи про захист, виділяє в системі загальноохоронних норм норми активної дії, спрямовані безпосередньо на захист порушеного права (його відновлення і нормалізацію)³, тобто вчений також включає захист до охорони, але говорить тут про дію норм права, тобто про функції права.

Заслуговує на увагу підхід Я. Шевченка, що поняття охорони включає в себе поряд із заходами економічного, політичного, ідеологічного характеру, що забезпечують нормальне регулювання суспільних відносин, попередження правопорушень, усунення причин, що їх породжують (регулятивні норми), а також і заходи, спрямовані на поновлення чи визнання прав у разі їх порушення чи оспорування, а саме захист (охоронні норми)⁴.

Щодо розуміння поняття захисту відокремлено від охорони слід звернути увагу на те, що у тлумачному словнику захист визначено як «дії уповноваженої особи, а також діяльність юрисдикційних органів та осіб, які зобов'язані вжити заходів щодо поновлення порушеного, оспоруваного чи невизнаного права, а також охоронюваного законом інтересу...»⁵. Проте таке розуміння є звуженим

і зводиться лише до дій певних суб'єктів, у разі порушення їх прав.

Але будь-які дії у суспільних відносинах повинні мати правову підставу, тому більш обґрунтовано видається позиція науковців щодо розуміння захисту в широкому розумінні, розділяючи поняття захист в процесуальному та матеріальному аспектах. Зміст процесуальної сторони інституту захисту права становить правозастосовна діяльність, здійснювана у формах і способами, встановленими законом, з метою відновлення порушеного права й інтересу, впливу на правопорушника та запобігання правопорушенням у майбутньому. Діючи на підставі матеріальних норм права, суб'єкт самостійно або за допомогою компетентних органів встановлює власні права й відповідні обов'язки суб'єктів господарських відносин, які не визнають або порушують його права та законні інтереси⁶.

Так, О. Бігняк стверджує, що захист включає в себе елементи як матеріального, так і процесуального порядку, вони є взаємозв'язаними та доповнюють один одного. Натомість акцентування на діяльності (визначення лише процесуально-правової сторони) звужує предмет дослідження цього явища. Захист суб'єктивного права в матеріальному контексті – це фактичне відновлення порушеного права або законного інтересу чи запобігання загрози порушення⁷. Натомість захист суб'єктивного права в процесуальному контексті – це правомірна діяльність уповноважених суб'єктів (у разі добровільного задоволення –

¹ В. Ю. Орехов, Санкції в праві як елемент правового регулювання та охорони суспільних відносин (автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Київ, 2008) 19.; О. Г. Хрімлі, Захист прав інвесторів у сфері господарювання: теоретико-правовий аспект: монографія (Київ, Юрінком Інтер, 2016) 15.

² І. Ромащенко, Співвідношення термінів «охорона» та «захист»: теоретичний та практичний цивільно-правові аспекти (2013) 8 *Юридична Україна* 57.

³ І. О. Дзера, Цивільно-правові засоби захисту права власності в Україні (автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.03. Київський нац. ун-т імені Тараса Шевченка. Київ, 2001) 7.

⁴ Я. М. Шевченко, Власник і право власності (Київ, Наукова думка, 1994) 139.

⁵ М. В. Женецька, Захист цивільних прав. Великий енциклопедичний юридичний словник / за ред. Ю. С. Шемшученка (Київ, Юрид. думка, 2007) 290–291.

⁶ А. В. Кучеренко, Конституційне право людини на підприємництво (2013) 2(5) *Вісник Дніпро-петровського університету імені Альфреда Нобеля* 42.; О. Г. Хрімлі, Захист прав інвесторів у сфері господарювання: теоретико-правовий аспект: монографія (Київ, Юрінком Інтер, 2016) 15.

⁷ О. В. Бігняк, Захист корпоративних прав: співвідношення категорій «форми захисту», «способи захисту» та «засоби захисту» (сучасні погляди та концепції) (2013) 2 *Юридичний вісник* 44.

зобов'язаних суб'єктів), у тому числі й державних органів, щодо застосування способів захисту, здійснювана тоді, коли є перешкоди в здійсненні суб'єктивного права (порушено суб'єктивне право та (або) законний інтерес правовласника або створено загрозу їх порушення), реалізована в певних формах¹.

Досліджуючи вказане питання, В. Нор стверджує: «Суть правового захисту порушеного суб'єктивного права полягає в реалізації правозастосовними органами передбачених законом заходів державного примушення з метою усунення порушення та його наслідків. За такого бачення суті захисту порушеного суб'єктивного права, незалежно від характеру останнього, органічно поєднуються матеріально-правовий аспект (заходи, способи захисту, встановлені за загальним правилом матеріальним законом) і процесуальна діяльність уповноважених органів з реалізації цих заходів, що дає підставу характеризувати захист порушених майнових прав як матеріально-процесуальний інститут»².

В адміністративному праві захист розглядають як функцію держави, яка втілюється у формі спеціальних заходів і спрямована на припинення конкретних правопорушень, відновлення порушених інтересів або забезпечення умов їх задоволення в інших формах³.

Не можна погодитись однозначно і з позицією В.В. Галуцького, який вважає адміністративно-правову охорону ширшим поняттям порівняно з адміністративно-правовим захистом. Учений зауважує, що адміністративно-правова охорона у вузькому значенні – це позитивний статичний стан адміністративного права, спрямований на попередження правопорушень, усунення перешкод, що здійснюється публіч-

ною адміністрацією з метою забезпечення прав, свобод і публічних законних інтересів фізичних та юридичних осіб, нормального функціонування громадянського суспільства й держави. Адміністративно-правовий захист він тлумачить як динамічні (активні) дії публічної адміністрації, спрямовані на відновлення порушених прав, свобод і законних інтересів фізичних та юридичних осіб, усунення перешкод щодо їх здійснення засобами адміністративного права з можливістю застосування заходів адміністративного примусу і притягнення винних до адміністративної відповідальності⁴. Адже якщо розуміти охорону як пасивний стан адміністративного права, який не вимагає дій з боку державних органів, то матиме місце бездіяльність державних органів і як наслідок відсутність правопорядку в певній сфері.

Але в контексті суспільних відносин публічного управління певною сферою, вважаємо, що слід говорити про охорону і захист як функції держави і права (заходи, способи методи, які передбачені нормами права для запобігання, попередження та реагування на певні правопорушення – повноваження та права, які мають державні органи, визначення правопорушень і санкцій за їх вчинення) і одночасно як напрямки діяльності її органів для забезпечення реалізації цих функцій (тобто здійснення конкретних дій у передбаченому законодавством порядку – здійснення перевірок, інспектування, прийняття певних рішень, укладення адміністративно-правових договорів тощо) тобто в поєднанні матеріального та процесуального аспектів. В такому контексті ми підтримуємо вчених, які вказують, що поняття охорони є ширшим і поглинає собою захист. Ми вважаємо, що захист є органічним продовженням правовідносин охорони

¹ О.Г. Хрмілі, *Захист прав інвесторів у сфері господарювання: теоретико-правовий аспект: монографія* (Київ, Юрінком Інтер, 2016) 14.

² В.Т. Нор, *Защита имущественных прав в уголовном судопроизводстве* (Київ, Вища шк., 1989) 12.

³ П.Ф. Немеш, *Поняття та співвідношення правової охорони і правового захисту торговельних марок* (2010) *З Часопис Київського університету права* 207.

⁴ В.В. Галуцький, *Адміністративно-правові відносини: алгоритм дослідження суспільних відносин* (2016) *З Науковий вісник публічного та приватного права* 127.

у випадку, якщо превентивними заходами не вдалось запобігти чи попередити правопорушення.

В цьому контексті слід звернути увагу на визначення Й. Горінецького, який вважає, що правоохоронна функція сучасної держави становить самостійний і пріоритетний напрям державної політики, котрий за допомогою юридичних засобів здійснюється для досягнення такого соціального ефекту, як захист права загалом, основ конституційного ладу, в тому числі прав, свобод і законних інтересів людини і громадянина та інших об'єктів, зміцнення законності і правопорядку, і одночасно виступає правовою формою досягнення інших цілей суспільства і держави¹. У цьому визначенні важливим є акцент не лише на діяльність правоохоронних органів, а на правоохоронну державну політику, яка є дещо ширшою і включає також заходи щодо запобігання різним правопорушенням у певній сфері і підвищення рівня захищеності громадян, зростання довіри інститутів громадянського суспільства до держави, розширення та поглиблення діалогу між суспільством і владою та підвищення рівня правової культури населення.

З огляду на викладене вище вважаємо за можливе підтримати позицію Ю. Лапутіної, яка називає правоохоронну функцію однією з невід'ємних функцій держави та зазначає, що від рівня її забезпеченості юридичними, інтелектуальними, матеріально-технічними ресурсами залежить як ступінь захищеності людини та суспільства, та, значною мірою, і перспективи розвитку самої держави². При цьому, правоохоронна функція держави реалізується в рамках законодавчої, виконавчої та судової влади і не обмежується лише нормами адміністративного права.

О. Безпалова пропонує виділяти правоохоронну функцію як головну і інші функції як допоміжні їй. Вчена зазначає, що до числа видів допоміжної правоохоронної функції держави належать такі: контрольна (наглядова); дозвільна; нормотворча; правороз'яснювальна; аналітична; інформаційна; координаційна³ [43, с.32]. Таку позицію однозначно підтримати не можна, адже всі функції держави є важливими та взаємопов'язаними. Роблячи акцент на правоохоронній функції, а інші відносячи до обслуговуючих, ми ризикуємо перетворити державу на поліцейську, адже тоді державна політика починає сформуватись з підходу, що в кожній сфері є правопорушення і завдання держави їх усувати. Хоча насправді завдання держави в тому, щоб сформувати і реалізувати політику в певній сфері суспільного життя таким чином, щоб забезпечити там правопорядок і створити умови для унеможливлення або значного ускладнення вчинення правопорушень. Тому, на нашу думку, правоохоронній функції передують реалізація ряду інших функцій держави, більшість з яких реалізуються в межах адміністративного права, як от регулятивна, моніторингова, контрольна.

Тому більш обґрунтованим, на нашу думку, видається підхід Ю. Загуменної, яка вказує, що головна правоохоронна функція держави містить такі види: профілактична (профілактика правопорушень, які тягнуть за собою юридичну відповідальність у сфері публічного права); захисна (захист життя, здоров'я, прав, свобод і законних інтересів фізичних осіб); охоронна (охорона громадського порядку, громадської безпеки та власності); оперативно-розшукова; розслідування злочинів; судового розгляду справ; розгляду справ про адміністративні правопорушення; розгляду справ про фінан-

¹ Й. І. Горінецький, Правоохоронна функція держав Центральної Європи: теоретичні і практичні аспекти (автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Київ, 2005) 4.

² Ю. А. Лапутіна, Законодавче забезпечення правоохоронної функції держави: методологічні аспекти вдосконалення <<http://www.niisp.gov.ua/vydanna/paporama/>> дата звернення 17.12.2022.

³ О. І. Безпалова, Адміністративно-правовий механізм реалізації правоохоронної функції держави: монографія (Харків, Харківський національний університет внутрішніх справ, 2014) 32.

сові та адміністративно-господарські правопорушення (тобто розгляду справ про адміністративні правопорушення, вчинені юридичними особами або громадянами-підприємцями); виконання вироків, рішень, ухвал і постанов судів, постанов органів досудового слідства та прокурорів; ресоціалізаційна (дана функція є найбільш характерною для органів та підрозділів у справах неповнолітніх, служб, що здійснюють адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі)¹. Але не слід забувати і про охорону прав і свобод громадян, охорону власності, навколишнього середовища, забезпечення законності в цілому і т.д. Тому реалізацію правоохоронної функції держави слід розглядати щодо кожної сфери суспільного життя, роблячи акцент саме на суспільних цінностях та інтересах.

Враховуючи викладене вважаємо, що захист є лише одним з напрямків охорони суспільних відносин у сфері інвестиційної діяльності, адже суспільні цінності та інтереси охороняються державою постійно, а захищаються у разі протиправного посягання на них не лише державою (державними органами), але й суспільством самостійно.

Охорона суспільних відносин у інвестиційної діяльності включає ряд заходів держави, спрямованих на забезпечення правопорядку у сфері інвестиційної діяльності, тобто вжиття заходів, спрямованих на запобігання, попередження, виявлення та реагування на правопорушення. Захист суспільних відносин у сфері інвестиційної діяльності реалізується після виявлення правопорушень і передбачає вчинення певних активних дій як з боку суспільства, так і держави: самозахист, звернення до державних органів за реалізацією процедур адміністративного захисту (звернення зі скаргою до державних органів і реагування та ці скарги, у тому числі проведення перевірок та притягнення до відпові-

дальності за вчинені правопорушення), судового захисту (звернення з позовом щодо відновлення порушених прав, відшкодування збитків).

Тому в контексті нашого дослідження пропонуємо говорити про охорону суспільних цінностей у сфері інвестиційної діяльності як один з напрямків реалізації загальної економічної функції держави. Охорона покликана забезпечити правопорядок у певній сфері, а захист – безпеку (яка є складовою правопорядку) конкретного інвестора і інвестиційного ринку для інвесторів, зокрема, тому ми говоримо, що захист є складовою охорони.

Тому пропонуємо до складу охорони суспільних цінностей у сфері інвестиційної діяльності як напрямку (функції) публічного управління відносити: забезпечення (забезпечення правопорядку у певній сфері, що проявляється правотворчою, дозвоільною, аналітичною, координаційною, інформаційною діяльністю тощо); профілактику (профілактика правопорушень у сфері інвестиційної діяльності, що проявляється контрольною, наглядовою, координаційною, інформаційною, правороз'яснювальною та іншими видами діяльності), захист (забезпечення безпеки членів суспільства у разі вчинення щодо них певних правопорушень у сфері інвестиційної діяльності, що проявляється у формі контрольної, адміністративно-процедурної, оперативної-розшукової, кримінальної процесуальної та інших видів діяльності). В свою чергу до складу захисту слід відносити виявлення та реагування на різні види правопорушень різними державними органами (виявлення та реагування на правопорушення в цій сфері, що передбачені спеціальним законодавством (порушення ліцензійних умов для певного виду інвестиційної діяльності, дозвоільних правил тощо), адміністративні, податкові, фінансові правопорушення, а також реагування на кримінальні правопорушення (про-

¹ Ю О Загуменна, Реалізація правоохоронної функції держави органами внутрішніх справ України (дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2011) 63.

ступки та злочини), адже вони є найбільш небезпечними для суспільства.

Окремо слід зупинитись на ролі суспільства в охороні суспільних цінностей. Громадянське суспільство формує свої цінності, які дотримується більшість членів суспільства. Публічне управління повинно підкорятись таким цінностям. Г. Хофштеде, сучасний дослідник цінностей, переконаний, що цінності знаходяться на найглибшому рівні серед важелів прийняття рішень, бо саме вони визначають ідеологічні переконання індивідів та мотивацію їхніх вчинків¹.

Слід відзначити, що глобальне суспільство характеризується саморегульованим рівнем розвитку, подвійною роллю держави (глобальної та національної), подвійною системою цінностей (глобальних і національних) та соціальною солідарністю. При цьому обов'язково слід виходити з розуміння глобального суспільства, яке базується на єдності релігійно-культурних відмінностей та спільних моральних цінностях людства² [14]. Як слушно зазначає О. Радченко, в сучасному глобальному міжнародному співтоваристві для держав, що прагнуть не відставати від цивілізаційного прогресу, надзвичайно актуальним є співставлення будь-яких внутрішньополітичних, соціально-економічних, культурних чи інформаційних процесів щодо відповідності міжнародній системі політичних та соціальних цінностей. Адже тільки єдина система політичних координат здатна гармонійно поєднати світ ціннісної самоідентифікації людини та державно-політичного режиму, в якому вона існує³.

Цінності суспільства є проявом його правової культури, вони є основою (фундаментом) цієї культури. Так, як слушно зазначає Р. А. Сербин правова культура

виступає соціальною формою закріплення та відтворення розвитку у нормах та цінностях права, правової діяльності та правової свідомості. Правова культура як особлива складова духовної культури людства, що фіксує досягнення суспільства у сфері юридичної теорії та практики, розкриває роль правових ідеалів та цінностей у житті суспільства, реальних здобутків держави у галузі захищеності прав і свобод людини⁴.

Ціннісні орієнтири та стратегічна мета публічного управління є тією основою, навколо якої зосереджується діяльність органів державної влади. Відповідно до ціннісних орієнтирів та обраної мети формується стратегія публічного управління, тактика його розвитку, розробляються прогнози і плани дій, оцінюються результати прийнятих рішень і вжитих заходів. Стратегічною метою органів державної влади є, очевидно, досягнення оптимальних значень індикаторів в сфері життєво важливих пріоритетів розвитку, безпеки, оборони.

У державному управлінні цінності мають подвійне значення. З одного боку, вони виступають як основа для взаємодії суспільства і держави. Ефективне державне управління завжди ціннісно-раціонально, воно ґрунтується на переконанні громадян в легітимності уряду та легальності його дій. У випадку, коли дії держави суперечать суспільним цінностям, воно змушене вдаватися до насильства як виправданню своїх дій, що призводить до зростання соціальної напруги та в кінцевому рахунку може привести до революційних потрясінь. Тому так важливо, щоб держава забезпечувала у всіх своїй діяльності у всіх сферах суспільного життя впровадження суспільних цінностей.

З іншого боку, держава здатна впливати на суспільні цінності. Ідеали, зразки

¹ Н. Амелченко, Цінності об'єднаної Європи. Лабораторія законодавчих ініціатив (2013) <http://parliament.org.ua/upload/docs/European_Values.pdf> дата звернення 17.12.2022.

² Р. В. Войтович, Глобальне суспільство як нова форма соціальної у сучасних умовах <<http://www.academy.gov.ua/ej/ej2/txts/philo/05vrvosu.pdf>> дата звернення 17.12.2022.

³ О. В. Радченко, Ціннісна система суспільства як механізм демократичного державотворення: монографія (Харків, Вид-во ХарПІНАДУ «Магістр», 2009) 78.

⁴ Р. А. Сербин, Правова культура – важливий фактор розбудови правової держави (автореф. дис. на здобуття наук, ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.12 «Філософія права». Київ, 2003) 12.

і ролі, які отримали державну підтримку, мають переваги. Вони широко поширюються через систему освіти та інші державні інститути. Їхні конкуренти потрапляють під дію санкцій, що відвертає від них більшість населення, не готової відкрито піти на конфлікт.

Тому вкрай важливо для держави залучати суспільство на всіх етапах охорони суспільних цінностей у сфері інвестиційної діяльності та надавати суспільству широкі можливості і права бути залученими до всіх важелів, інструментів і заходів, які застосовуються задля забезпечення правопорядку і охорони таких цінностей. Суспільство повинно мати важелі впливу на забезпечення порядку на цьому ринку на всіх етапах, а не лише під час захисту своїх інтересів. Наприклад, вважаємо важливим питанням проводити громадські обговорення чи громадські експертизи певних інвестиційних проектів, щоб оцінити ризики населення шкоди суспільству, тоді в державі не виникне ситуація, коли суспільні інститути протестуватимуть проти реалізації проекту після його погодження усіма державними органами і тим самим затримуватимуть чи ставитимуть під загрозу реалізацію такого проекту.

Висновки. Враховуючи викладене, зазначимо, що охорона суспільних цінностей у сфері інвестиційної діяльності розглядається нами як напрямок (функція) публічного управління відносити:

забезпечення (забезпечення правопорядку у певній сфері, що проявляється правотворчою, дозвоільною, аналітичною, координаційною, інформаційною діяльністю тощо); профілактику (профілактика правопорушень у сфері інвестиційної діяльності, що проявляється контрольною, наглядовою, координаційною, інформаційною, правороз'яснювальною та іншими видами діяльності), захист (забезпечення безпеки членів суспільства у разі вчинення щодо них певних правопорушень у сфері інвестиційної діяльності, що проявляється у формі контрольної, адміністративно-процедурної, оперативно-розшукової, кримінальної процесуальної та інших видів діяльності). В свою чергу до складу захисту слід відносити виявлення та реагування на різні види правопорушень різними державними органами (виявлення та реагування на правопорушення в цій сфері, що передбачені спеціальним законодавством (порушення ліцензійних умов для певного виду інвестиційної діяльності, дозвоільних правил тощо), адміністративні, податкові, фінансові правопорушення, а також реагування на кримінальні правопорушення (проступки та злочини), адже вони є найбільш небезпечними для суспільства.

Суспільство повинно бути долучене державою до всіх напрямків діяльності органів публічного управління для забезпечення охорони суспільних цінностей.

REFERENCES

BIBLIOGRAPHY

AUTHORED BOOKS

1. Yoffe O S, *Sovetskoe hrazhdanskoe pravo* [Soviet Civil Law] (Moscow, Yuryd. lyt., 1967) 472 [in Russian].
2. Bandurka O M (za zah. red.) *Teoriia derzhavy i prava* [Theory of the state and law] pidruchnyk (Kharkiv. nats. un-t vnutr. sprav. Kharkiv, 2018) 101 [in Ukrainian].
3. Husarieva S D (za zah. red.), *Teoriia derzhavy ta prava* [Theory of the state and law] navch. posib. (K., NAVS, Osvita Ukrainy, 2017) 128 [in Ukrainian].
4. Skakun O F, *Teoriia derzhavy i prava* [Theory of the state and law] pidruchnyk (Kharkiv, Konsum, 2001) 189 [in Ukrainian].
5. Korneev S M, *Obiazatelstva yz prychyneniya vreda* [Obyazatelstva iz zaprodukseniya vreda] (M., Volters Kluver, 2006) 373 [in Ukrainian].

6. Fesenko O M, *Administrativno-pravovyi zakhyst investitsii v Ukraini* [Administrative and legal protection of investments in Ukraine] (Odesa, Vydavnychi dim «Helvetyka», 2020) 84–85 [in Ukrainian].
7. Podtserkovnoho O P (za red.) *Hospodarske pravo* [Hospodarske pravo] (Xarkiv, Odissei, 2010) 181 [in Ukrainian].
8. Zadykhailo D V, Pashkov V M (za zah. red.) *Hospodarske pravo* [Hospodarske pravo] pidruchnyk (Kharkiv, Pravo, 2012) 128 [in Ukrainian].
9. Shevchenko Ya M, Vlasnyk i pravo vlasnosti [The Owner and the Right of Ownership] (K., Naukova dumka, 1994) 139 [in Ukrainian].
10. Zhenetska M V, *Zakhyst tsyvilnykh prav. Velykyi entsyklopedychnyi yurydychnyi slovnyk* [Protection of civil rights. Big encyclopedic legal dictionary] / za red. Yu. S. Shemshuchenka (Kyiv, Yuryd. dumka, 2007) 290–291 [in Ukrainian].
11. Khrimli O H, *Zakhyst prav investoriv u sferi hospodariuvannia: teoretyko-pravovyi aspekt* [Protection of the rights of investors in the field of business: theoretical and legal aspect] (Kyiv, Yurinkom Inter, 2016) 14 [in Ukrainian].
12. Nor V T, *Zashchyta ymushchestvennykh prav v uholovnom sudoproyzvodstve* [Protection of property rights in criminal proceedings] (Kyev, Vyshcha shk., 1989) 12 [in Ukrainian].
13. Bezpalova O I, *Administrativno-pravovyi mekhanizm realizatsii pravookhoronnoi funktsii derzhavy* [Administrative and legal mechanism for implementing the law enforcement function of the state] (Kh., Kharkivskiy natsionalnyi universytet vnutrishnikh sprav, 2014) 32 [in Ukrainian].
14. Radchenko O V, *Tsinnisna systema suspilstva yak mekhanizm demokratychnoho derzhavotvorennia* [Value system of society as a mechanism of democratic state formation] (Kh., Vyd-vo KharRINADU «Mahistr», 2009) 78 [in Ukrainian].
15. Khrimli O H, *Zakhyst prav investoriv u sferi hospodariuvannia: teoretyko-pravovyi aspekt* [Protection of the rights of investors in the field of business: theoretical and legal aspect] (Kyiv, Yurinkom Inter, 2016) 15 [in Ukrainian].

ARTICLES

16. Romashchenko I, *Spivvidnoshennia terminiv «okhorona» ta «zakhyst»: teoretychni ta praktychni tsyvilno-pravovi aspekty* [The relationship between the terms «protection» and «protection»: theoretical and practical civil law aspects] (2013) 8 *Yurydychna Ukraina* 57 [in Ukrainian].
17. Kucherenko A V, *Konstytutsiine pravo liudyny na pidpriemnytstvo* [Constitutional human right to entrepreneurship] (2013) 2(5) *Visnyk Dnipro-petrovskoho universytetu imeni Alfreda Nobelia* 42 [in Ukrainian].
18. Bihniak O V, *Zakhyst korporatyvnykh prav: spivvidnoshennia katehorii «formy zakhystu», «sposoby zakhystu» ta «zasoby zakhystu» (suchasni pohliady ta kontseptsii)* [Protection of corporate rights: correlation of the categories «forms of protection», «methods of protection» and «means of protection»] (2013) 2 *Yurydychnyi visnyk* 44 [in Ukrainian].
19. Nemesh P F, *Poniattia ta spivvidnoshennia pravovoi okhorony i pravovoho zakhystu torhovelnykh marok* [The concept and relationship between legal protection and legal protection of trademarks] (2010) 3 *Chasopys Kyivskoho universytetu prava* 207 [in Ukrainian].
20. Halunko V V, *Administrativno-pravovi vidnosyny: alhorytm doslidzhennia suspilnykh vidnosyn* [Administrative and legal relations: an algorithm for the study of social relations] (2016) 3 *Naukovyi visnyk publichnogo ta pryvatnogo prava* 127 [in Ukrainian].

DISSERTATION

21. Tykhonova B Yu, *Sub'ektivnye prava sovetskykh hrazhdan, ykh okhrana y zashchyta* (avtoref. dys. na soyskanye uchen. stepeny kand. yuryd. nauk: spets. 710. M., 1972) 22 [in Ukrainian].
22. Oriekhov V Yu, *Sanktsii v pravi yak element pravovoho rehuliuвання ta okhorony suspilnykh vidnosyn* (avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk: 12.00.01. Kyiv, 2008) 19 [in Ukrainian].
23. Dzera I O, *Tsyvilno-pravovi zasoby zakhystu prava vlasnosti v Ukraini* (avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. yuryd. nauk: spets. 12.00.03. Kyivskiy nats. un-t imeni Tarasa Shevchenka. Kyiv, 2001) 7 [in Ukrainian].
24. Horinetskyi Y I, *Pravookhoronna funktsiia derzhav Tsentralnoi Yevropy: teoretychni i praktychni aspekty* (avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk: 12.00.01. K., 2005) 4 [in Ukrainian].
25. Zahumenna Yu O, *Realizatsiia pravookhoronnoi funktsii derzhavy orhanamy vnutrishnikh sprav Ukrainy* (dys. ... kand. yuryd. nauk: 12.00.07. K., 2011) 63 [in Ukrainian].
26. Serbyn R A, *Pravova kultura – vazhlyvyi faktor rozbudovy pravovoi derzhavy* (avtoref. dys. na zdobuttia nauk, stupenia kand. yuryd. nauk: spets. 12.00.12 «Filosofii prava». K., 2003) 12 [in Ukrainian].

WEBSITES

27. Yu A Laputina, Zakonodavche zabezpechennia pravookhoronnoi funksii derzhavy: metodolohichni aspekty vdoskonalennia <<http://www.niisp.gov.ua/vydanna/panorama/>> data zvernennia 17.12.2022 [in Ukrainian].
28. N Amelchenko, Tsinnosti ob'iednanoi Yevropy. Laboratoriia zakonodavchykh initsiatyv (2013) <http://parlament.org.ua/upload/docs/European_Values.pdf> data zvernennia 17.12.2022 [in Ukrainian].
29. R V Voitovych, Hlobalne suspilstvo yak nova forma sotsialnoi u suchasnykh umovakh <<http://www.academy.gov.ua/ej/ej2/txts/philo/05vrvosu.pdf>> data zvernennia 17.12.2022 [in Ukrainian].

Vazhynskiy V. M.,
Candidate of Law (PhD),
Associate Professor of the Department
of Law and Humanities
Ivano-Frankivsk branch of Open International
University of Human Development «Ukraine»
ORCID ID: 00000-0003-4081-2954

DOI: <https://doi.org/10.17721/2413-5372.2022.3-4/112-122>

SAFEGUARD OF SOCIAL VALUES IN THE SPHERE OF INVESTMENT ACTIVITIES: THEORETICAL ASPECT

Abstract. *The article examines the sphere of investment activity from the vision of the new concept of administrative law in Ukraine. The purpose of the article is the formation of a new theoretical view on the sphere of investment activity from the standpoint of the safeguard of public values.*

The methodological basis of the research is the dialectical method of learning real phenomena of objective reality. The author also has used a complex of special methods, that is: system analysis to study the place of the safeguard in the legal system of Ukraine and the place of society in ensuring the safeguard of public values, system-structural to determine the content of the safeguard, modeling to develop a model of public values safeguard. Methods of formal logic (abstraction, analogy, deduction, induction, synthesis) were used for theoretical understanding of scientific sources. It has been established that safeguard is considered in different aspects: as a function of the state, a function of law, a direction of activity of state bodies, a legal institution, etc.

The author proposed to consider the safeguard of public values in the sphere of investment activity as a direction (function) of public governance, which includes: provision (ensuring law and order in a certain area, which is manifested by law-making, permitting, analytical, coordination, information activities, etc.); prevention (prevention of offenses in the sphere of investment activity, which is manifested by control, supervision, coordination, information, legal clarification and other types of activities), protection (ensuring the safety of members of society in the event of committing certain offenses in the sphere of investment activity against them, which is manifested in the form control, administrative-procedural, operational-investigative, criminal procedural and other types of activities).

Key words: *public governance, public values, safeguard, protection.*